

نویسنده : محمد ریاض خان ام - ۱

دانشجوی پاکستانی دانشگاه تهران

خدمات امیر کبیر میرسیدعلی همدانی

در شبه قاره پاکستان و هند (قرن هشتم)

دانشگاه اسلامی علیگر مضبوط است حدس زده اند که میر سیدعلی همدانی قلندر بوده و بیوه حکمران کشمیر را بزنی خود پذیرفته و باسلام آورده بود .

اقتباس مذکور - اگرچه بدون اسم مؤلف آن کتاب معلوم نمیشود که این کدام «تاریخ کشمیر» است زیرا کتب متعدد باین نام در دست داریم - مربوط است به شخصی بنام «شاهمیرزا» یا «شاهمیر (۱)» به وزیری سلطان رنچن بودائی رسیده بود (۲) این سلطان نخستین پادشاه مسلمان در کشمیر بود (۷۲۸۰۴ هـ) و زن او بنام «کوتارانی» بر مذهب بودائی ماند و شاهمیر مذکور در ۷۴۰ هـ = ۱۳۳۹ م بنا بر حمایت زیاد مردم بحکمرانی کشمیر (بلقب «شمس الدین») رسید و این زن را مسلمان ساخته بزنی خود آورده بود .

شاهمیر در سال ۷۴۷ هـ فوت کرده است . (۳)
«شاهمیری‌ها» سلسله مقتدر کشمیر بوده که تا سال

۹۶۲ هـ بر آن ناحیه حکومت کرده اند .

این شرح مختصر دنباله بحثی است که آقای حاج عزیزاله عطاردی قوچانی در شماره ۵ (فروردین ماه ۱۳۴۷ ش) همین مجله در مقاله ارزنده خود بعنوان آثار اسلامی ایرانیان در شبه قاره پاکستان و هند انجام داده اند . و انگیزنده بنده در نوشتن این گفتار بوده است .

قصد بنده نمایاندن مختصری از خدمات دینی و فرهنگی واجتماعی است که یکی از نوابع ایرانی حضرت میر سیدعلی همدانی (دارای القاب علی ثانی ، امیر کبیر و شاه همدان) در شبه قاره پاکستان و هند (و مخصوصاً در ناحیه کشمیر) انجام داده است .

ولی اول اجازه میخواهد که به بعضی از نظراتی که آقای حاج قوچانی درباره این مرد جلیل در مقاله خود ابراز فرموده اند اشارتی بکنم و سوء تفاهمی را رفع کنم :

ایشان از روی نسخه خطی «تاریخ کشمیر» که در

- ۱- این مسلمان قلندر یا جوانمرد اصلاً ازوادی سوات بوده (پاکستان غربی فعلی) ولی نیاکان او از ایران به آن ناحیه رفته اند .
- ۲- بعضی لقب حضرت را «شرف الدین» نوشته اند . در کشمیر (ج ۱) ص ۸۳ این سلطان بردست اولین مبلغین ایرانی بنام سید عبدالرحمن بلبل شاه ترکستانی (م ۷۲۷ هـ) دین اسلام را پذیرفته و لقب «صدر الدین» را برای خودش اختیار کرده بود .
- ۳- ایضاً ص ۱۳۱ کشمیر (۱) و نیز تاریخ فرشته ج ۲ ص ۳۳۸ . درین تاریخ سنین سلاطین مختلف آمده است .

درباره ازدواج باید اضافه کنم که میر سیدعلی همدانی در حدود سال ۷۵۳ هـ در همدان ازدواج کرده است نه در کشمیر. (۱)

همینطور نویسنده محترم وفات میر سیدعلی را در همدان نوشته است و حال آنکه او درجائی نزدیکی کونار (افغانستان) ارتحال فرموده و نعش مبارکش را مریدان او به ختلان (کولاب فعلی در تاجیکستان شوروی) انتقال داده اند و مزارش هم اکنون زیارتگاه اهل عزم و همت میباشد. (۲)

مختصری از زندگانی او :

میر سیدعلی بن سیدشهاب الدین همدانی روز دو شنبه ۱۲ رجب ۷۱۴ هـ در همدان تولد یافت. کلمه «رحمه الله» تاریخ ولادت اوست - اسم گرامی مادر او فاطمه است - سید علی از سادات «حسینی» است.

تربیت او در دامن خال او شیخ علاءالدوله سمنانی (۷۳۶-۴) و مریدان معروف او شیخ رضی علی دوسی یادوستی (۷۳۳-۴ یا ۷۳۴) و شیخ محمود مزدقانی (۴-۷۶۶) و شیخ محمد بن محمد ادکانی (۴-۷۷۷) صورت گرفت. سید از ۱۲ سالگی وارد راه سلوک شد و یکی از صوفیه بزرگ سلسله «کبرویه» میباشد.

امیر سیدعلی همدانی در دوره اول تا ۲۱ سال بسیاحت پرداخت (از سال ۷۳۴ تا ۷۵۳ هـ) و تقریباً همه ممالک اسلامی و ممالک همجوار راسه بار دیدن کرد و در همین اوان در سال ۷۴۰ هـ وادی کشمیر را هم دیده و بر اینکه بتازگی اسلام در آن سرزمین راه یافته و احتیاج به تبلیغ دارد آگاهی پیدا کرده بود (یعنی بدست سید بلبل شاه مذکور

که از ۷۲۰ هـ در آن دیار برای مقاصد تبلیغی وارد شده و چند هزار نفوس را مسلمان ساخته در ۷۲۷ هـ فوت کرده بود) غرض اطلاعات و تحقیقات خود را توسعه داد و اتفاقاً همین سرزمین جولانگاه فعالیت‌های او گردیده است. حضرت میر در سال ۷۶۰ هـ دوتن از عزیزان خود را هم برای مقاصد تبلیغی به کشمیر فرستاده بود. (۳)

سید علی در همدان کارهای تبلیغی و رفاهی را انجام میداده و بعد از سال ۷۶۰ هـ به ختلان مذکور مهاجرت کرده است در آن دیار مدرسه و خانقاهی تاسیس کرده دیهیی را خریده «وقف خدمات دینی» کرده بود. در سال ۷۷۳ هـ (او آخر سال در ماوراءالنهر با امیر تیمور گورگانی ملاقاتش دست داد و تیمور را بظاهر پند و اندرزهای تلخ کرد و خلاف مظالم و سفاکی های او صحبت کرد - امیر تیمور دستور داد که سید با همه خویشاوندان خود از قلمرو او بیرون رود و الا دستور دوم راجع به کشتار آنها صدور میکند (۴) - بنا بر این سید علی در ۷۷۴ هـ با ۳۰۰ یا ۷۰۰ سادات به کشمیر مهاجرت کرد: درباره سال مهاجرت او این قطعه معروف در سایر کتب تاریخ کشمیر مذکور است:

میر سید علی شاه همدان

سیر اقلیم سبعه کرد نکو
شد مشرف ز مقدمش کشمیر
اهل آن شهر را هدایت جو
سال تاریخ مقدم او را
یابی از «مقدم شریف» او

۷۷۴

۱ - رساله منقبت الجواهر یا مستورات (عکسی) برگ ۴۱۶ الف - ب

۲ - واقعات کشمیر ص ۳۷

۳ - کشمیر ج ۱ ص ۸۴

۴ - تحایف ابرار تألیف مرحوم مسکین امرتسری ص ۹.

روضات الجنان و جنات الجنان روضه هشتم (خطی). استفاده از دانشمند محترم آقای جعفر سلطان قرآنی.

و در باره علت مهاجرتش شاعری (میرزا) کامل‌الدین
کامل بیگ بدخشانی می‌فرماید .
گر نه تیمور شور و شر کردی

کی امیر این طرف گذر کردی؟ (۱)

سید علی از این سال به بعد بیشتر نظر به همین سر
زمین داشته و خدمات فراموش نشدنی در آن ناحیه انجام
داده است . (۲)

البته مسافرت‌ها به ممالک نواحی هم می‌کرده و چندین
بار به ختلان هم می‌آمده است . در آخرین مسافرت خود
به ختلان در راه به مرض الموت مبتلا گردید و در نزدیکی
کونار مذکور روز چهارشنبه ۶ ذی‌الحجه ۷۸۶ هـ از عالم
فانی به باقی رحلت فرمود تاریخ وفات او بصورت حساب
ابجد «بسم‌الله الرحمن الرحیم» است و چندین قطعات هم
گفته‌اند و استاد علی اصغر حکمت بعضی آنها را در «نقش
پاری بر ابحار هند» (ص ۶۸-۶۹) نقل فرموده‌اند .

ویکی دیگر این است که :

مفخر عارفان شاه همدان

کز دمش باغ معرفت بپشکمت

مظهر نور حق که رویش بود

عاقبت از جهانیان بنهفت

عقل تاریخ سال رحلت او

«سید علی ثانی» گفت (۳)

۷۸۶

سید علی نویسنده بزرگی هم بود و آثار ارزنده‌اش از
صد رساله و کتاب تجاوز میکند و یک سوم آن در عربی است

او شاعر هم بوده و چهل و یک غزلیات عرفانی و چند قطعات
و رباعی از او در دست داریم که البته نمیتوانیم نوشته‌های
عالی او را درین مختصر مورد بررسی قرار بدهیم .

خدمات امیر سیدعلی همدانی در کشمیر :

میر سیدعلی را «حواری کشمیر» می‌نامند زیرا برکت
مساعی جمیله او این خطه کاملاً بدین اسلام مشرف گردید
و ادب و فرهنگ و زبان ایرانی در آن دیار راه پیدا
کرد . (۴)

میر سیدعلی در کشمیر مدارس و خانقاه‌های متعدد
داتاسیس کرد و با استفاده از نفوذ و احترام خود که در نزد
پادشاهان آن دیار پیدا کرده بود بیشتر کارهای رفاهی و
دارایی بهبود عامه را انجام داد . هر دو پادشاه که در دوران
سلطنت شان سیدعلی در آن خطه تشریف می‌داشتند یعنی
سلطان شهاب‌الدین (۷۵۵-۸۷۵ هـ) و برادرش قطب‌الدین
(۷۷۵-۷۹۶ هـ) باو احترام زیاد نشان می‌دادند و منویات
حقیقه او را اجرا می‌کردند .

سید در تبلیغ دین اسلام میکوشید و تذکره نویسان
و مولاخان متفق القولند که ۳۷ هزار نفوس کفار هند و
بودائی بردست او اسلام آوردند .

میگویند علمای کفار چندین استدر اجها و شعبه کاری
ها نشان دادند ولی در مقابل کرامتهای حقیقت آفرین سید
کارشان کوچک و پست می‌ماند و این طور چه مقاومت
کنند کان و چه نظارگان دیگر عاشق وار در دین اسلام
داخل می‌گردیدند . او سلسله مرتب تبلیغ را در این دیار
بوجود آورد . مبلغین و واعظین را خودش تربیت میکرد و

۱- کشیر ج ۱ ص ۸۵ .

۲- سید در حدود ۵ سال در کشمیر اقامت گزیده است .

۳- خزینة الاسفیا ج ۲ ص ۲۹۸

۴- کشیر ج ۱ ص ۸۴ تا ۹۰ اهمیت خدمات او را جلوه گر می‌سازد .